

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences

Haziran 2023 Cilt:25 Sayı:1
 iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 16.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 08.06.2023
DOI: 10.21180/iibfdkastamonu.1190123

Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi

Hasan TUTAR¹

Öz

Farklı yaklaşım biçimleri olsa da bilimsel araştırmalar genellikle pozitivist paradigmaya bağlı nicel araştırma ve yorumsamacı paradigmaya bağlı nitel araştırma olmak üzere iki temel yaklaşımla ele alınmaktadır. Burada temel sorun araştırmacının araştırmaya kuramdan hareketle bir hipotezle mi başlayacağı yoksa teme araştırma sorusuyla başlayıp araştırmanın sonunda hipoteze veya kurama mı ulaşacağına bağlıdır. Diğer bir sorun araştırmacının nitel veya nicel araştırma yöntemlerinden hangi araştırma desenini tercih edeceğine ilişkindir. Bu araştırmanın temel amacı örnek olay, fenomenoloji, gömülü kuram ve etnografik araştırma gibi nitel araştırma desenlerinin tercihine neye göre yapılacağına dair ölçütleri gerekçeleriyle birlikte belirlemektir. Bu çerçevede araştırmada nitel araştırmalarda sık kullanılan örnek olay, fenomenoloji, gömülü kuram ve etnografik araştırma desenleri konusunda tanıtıcı ve tanımlayıcı bilgiler verdikten sonra, bir araştırmada nitel araştırma desenlerinin hangi gerekçeye göre tercih edileceğine ilişkin ölçütler belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece hangi nitel araştırma deseninin hangi durumlarda kullanılacağı ve bunların tercih gerekçeleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Araştırma kavramsal inceleme tasarımı bir araştırmadır ve araştırmada nicel ve nitel araştırmaların kuramsal ve felsefi arka planları konusunda tanıtıcı bilgiler verildikten sonra nitel araştırma desenlerinin tercih gerekçeleri tartışılarak araştırma deseni tercih sürecine kullanılabilecek ölçütlere ilişkin çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırma, araştırma deseni, örnek olay, fenomenolojik araştırma, gömülü kuram, etnografik araştırma

Jel Kodu: C40, C18, C35

Qualitative Research Designs Determination Criteria And Justification

Abstract

A quantitative analysis based on the positivist paradigm and a qualitative study based on the hermeneutic paradigm are the two most common approaches to scientific research. The main question is whether the researcher will start the research with a hypothesis based on the theory or start with the main research question and reach the idea or thesis at the end of the study. Another problem is which research design the researcher will prefer when choosing qualitative or quantitative research methods. The primary purpose of this research is to determine the criteria for choosing qualitative research designs such as case studies, phenomenology, embedded theory, and ethnographic research and their reasons. In this context, after giving introductory and descriptive information about case studies, phenomenology, embedded theory, and ethnographic research designs frequently used in qualitative research, it was tried to determine the criteria for which qualitative research designs would be preferred. This study has clarified what qualitative research design will be used in what situations and the reasons for their preference. The research is research in conceptual analysis design. The reasons for choosing qualitative research designs were discussed after giving introductory information about quantitative and qualitative research's theoretical and philosophical backgrounds. Various suggestions were made regarding the criteria used in the research design selection process.

Keywords: Qualitative research, research design, case study, phenomenological research, grounded theory, ethnographic research

Jel Codes: C40, C18, C35

¹ **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Bolu, Türkiye. E-posta: hasantutar@ibu.edu.tr **Orcid no:** 0000-0001-8383-1464

Extended Abstract

Introduction

Generally, everything that is "ongoing" in a social context and is socially "important," worthy of note and examination, can be examined as a "case study." A case study can be done to explore the events in every field of life in depth. For an event to be the subject of a case study, it must be able to be analyzed in the context of a current phenomenon in real life. Another issue is that the subject of the case study should be a diary, and its boundaries should not be clear. It needs to be explored because these boundaries are drawn by case study; any subject whose purpose is definition, description, and understanding is a case study. The case can occur in a simple, complex, or limited context. In a pre-event survey, the event should be capable of exploration, detailed description, contextual analysis, and in-depth analysis within its context. In short, a case study is any situation suitable for describing and presenting real-life problems. The crisis experienced in the case study has a concrete connection with its environment; however, the boundary between the contextual conditions of the situation in spatial and temporal dimensions is unclear. The case study may have subunits within the analysis unit. However, "what makes a situation special and worth examining" is essential. Accordingly, if an event is extreme, unique, or unusual, it can be studied as the subject of a case study.

Phenomenological research is an appropriate design if it is desired to investigate why human behavior, which is important enough to form the subject of a phenomenon, is the way it is. A person with experience and the ability to attribute a subjective meaning to a particular phenomenon is sufficient for participatory phenomenological research. For example, the subject of phenomenological research may be why a student who attends some classes all the time but never attends some of them behaves like that. The reasons for high drug use habits and high alcohol consumption in a city may be the subject of a phenomenological research design. In this research, the researcher tries to reveal the subject's background by closely observing the phenomenon to be examined and collecting all kinds of documents and information. Phenomenological research is an in-depth analysis of the event by making an archeology of what or how the participants or the investigated phenomenon happened. In order to describe a phenomenon, phenomenological research emphasizes experiences related to that phenomenon and concrete examples. Every event and situation that has been lived and experienced but whose ongoing effects can be the subject of phenomenological research.

The grounded theory is a suitable research design with a systematic process. The grounded theory is an appropriate research design if the study requires coordinated, organized, flexible, and holistic analysis. If the researcher thinks the existing theories are insufficient to explain a situation he has determined, he should prefer the embedded approach. A theory is needed if the current theory is inadequate to explain the events in a plane where uncertainties increase in social life. Applying the embedded theory design may be a suitable choice in this case. The embedded theory focuses more on the procedure, not the discipline. A researcher needs to construct a theoretical framework in his mind to develop an idea (knowledge) based on embedded theory. Otherwise, it will not differ from any grounded theory literature review.

Ethnographic studies are research focused on exploring culture; This research design can be used to reveal different aspects of culture. Ethnographic studies are conducted to describe and describe the customs, traditions, beliefs, behaviors, death, and mourning ceremonies of a community or a cultural group and the elements that reveal them about each other. Since ethnographic research is a "cultural analysis" pattern, it is a suitable design for investigating the shared understandings and rules in society and the real "why" behind the behavior of individuals and groups. Since ethnography is used primarily in cultural studies, every subject that enters daily life can be the subject of ethnography research due to its cultural roots. The ethnographic design can be used when it is desired to examine the individual's behavior in the social context in which it occurs and depending on a specific context. The main feature of ethnographic research is its sensitivity to forms of cultural interpretation and the cultural context. The primary purpose here is to understand the cultural foundations of human behavior in the traditional context of daily life practices.

Method

The overall design of the qualitative research study is another important factor in determining the research design. It covers decisions about research design, data collection methods, sampling techniques, and data analysis procedures. To ensure consistency and coherence in research, the path chosen should be compatible with the design elements chosen. The researcher's epistemological stance or beliefs about the nature of knowledge and how it is obtained may influence the choice of the research model. For example, a constructivist researcher may use a narrative research model to explore multiple subjective realities and interpretations. Research objectives play a significant role in determining the research design in qualitative research. The nature of the research questions, goals, and dreams will influence the choice of the research model. For example, a phenomenological research model may be appropriate if the goal is to explore the subjective experiences of individuals. Research questions guide the research process and are closely tied to the research model. Different research designs are appropriate to address different research questions. For example, a grounded theory research model can be used if the goal is to understand social processes and interactions in a particular context.

Discussion and Conclusion

In qualitative research, determining the appropriate research model is a critical decision that significantly affects the overall study design and results. By exploring various factors, this article sheds light on the criteria for choosing a research model in qualitative research. One of the key findings is that research objectives play a fundamental role in determining the research model. The nature, aims, and objectives of the research questions influence the choice of model, aligning the research objectives with the chosen approach. Research questions guide the research process and must be tailored to the model chosen to address research objectives effectively. Research design, including data collection methods, sampling techniques, and data analysis procedures, also influences research model selection. The pattern chosen should be compatible with the design elements to ensure consistency and consistency in the research process. Given the resources available, such as time, budget, and access to participants, it is essential to carefully consider the viability and viability of the different patterns. The epistemological stance of the researcher is another factor that is effective in determining the research design. Different patterns are compatible with different epistemological perspectives, and researchers need to choose patterns consistent with their beliefs about the nature and acquisition of knowledge. Methodological expertise is also crucial because researchers must choose the patterns they are experienced with or be willing to acquire the necessary skills through training. As a result, determining the research design in qualitative research requires careful consideration of several critical criteria.

GİRİŞ

Bilimsel araştırmalarda pozitivist (objektivist) yaklaşım ve yorumsamacı (sübjektivist-yapılandırmacı) yaklaşım olmak üzere iki farklı yaklaşımdan söz edilebilir. Objektivist veya pozitivist yaklaşımın zihinse kavrayışına göre dış dünyada keşfedilmeyi bekleyen doğru tektir ve insanın öznel kavrayışından bağımsız olarak keşfedilmeyi beklemektedir (Flick, 2018; Myers, 2009; Willig, 2013; Jones & Alony, 2011). Keşfedilip ortaya ıkarılan Őeylerin arkasındaki nedenler hep aynıdır. Determinizmin aynı nedenler her yerde aynı sonucu doğurur ilkesi nicel araştırmaların temel varsayımlarının altında yatan temel bir ilkedir. Nicel araştırmalar objektivist (pozitivist) paradigmayı benimser ve pozitivist araştırmanın sayılara ve somut nesnelere indirgenmiş lineer mantığına göre evrende olup biten her olay bir nedenler zinciri ile birbirine bağlanmıştır ve olup-biten her Şey bu nedenler zinciri ile birbirine bağlanmıştır. Bilim insanın görevi ise olaylar ve olgular arasındaki var olduğu ileri sürülen determinist ilkeleri bulmak, keşfetmek ve açıklamaktır. Pozitivist paradigmaya göre her Őeyden önce bilimsel faaliyette bulunmanın ön Őartı zihinden bağımsız bir dış dünyanın varlığını kabul etmektir ve bu dış dünya objektif koşullarla keşfedilmeyi beklemektedir. Bilim adamına düşen herkes için aynı olan ve orada bir yerde hazır bulunan analiz birimlerini keşfetmektir. İlk pozitivist filozof sayılan Ksenophanes'e göre insan, nesnelere ve dış dünyayı duyu verileri aracılığıyla tanıyarak kavrar. Bilginin konusunu duyu deneyimine konu olan nesnelere belirler. İnsan bilgisi görünenlerle ve doğrudan tecrübe edilen analiz birimleri veya nesnelere sınırlıdır. Ortada insana ait bilgi varsa, bu bilgiye karşılık gelen bir gerçeklik de vardır. Diğer taraftan nitel araştırmanın esnek, bağlam ve aktör bağımlı sübjektivist mantığına göre ise gözlemden ve gözleyenden bağımsız bir gerçeklik yoktur. Gerçeklik keşfedilen bir durum değil aksine insanın zihinse tasarımına, tasavvur ve tahayyül gücüne bağı olarak, inşa edilen ve araştırmacının zihninde kurulan bir durumdur.

Pozitivist bilim varsayımına göre bilginin güvenilirliği onun açık ve seçik olmasına bağlıdır. Burada açıklık zihnin konu ettiği her ne ise onun bilincine ve bilgisine varabilmektir. Seiklik ise, kendisinden başka her Őeyden farklı, kendisinden başka bir anlama gelmeyen, yalnızca kendisiyle açıklanan ve var olan demektir. Açık ve seçik olduğuna emin olmadığı durumlarda bilim insanı yargısını askıya alır yani konu hakkında agnostik kalır, bu yüzden sübjektif yorumlara başvurur (Habermas, 1997; Wagner, vd., 2012). Görece açıklığın olduğu durumlarda ise pozitivist yani nicel yöntemler denenir. Nitel yöntemin “anlama”ya ve sübjektif yargılara izin vermesinin temel nedeni gerçekliğin bağlamdan bağımsız olmamasıdır. Nitel araştırmalarda “bağlam”ın bu denli önemli olmasının temel nedeni ise araştırma sürecinde analiz birimi üzerinde etkili olabilecek her tür çevresel faktörün dikkate alınmasına izin vermeye elverişli doğasıdır.

Evrenin temsil gücüne bağlı sayısal veri (olgu) analizine dayalı nicel araştırmaların olgusal kavrayışının aksine, nitel araştırma insanların olaylara hangi anlamı yüklediği ve olayları hangi perspektiften gördükleri ile ilişkilidir. Nitel araştırmalar nicel araştırmalarda olduğu gibi örneklemin olayları nasıl gördüklerine değil, araştırmacının olaylara dönük öznel bakış açısını örneklem üzerinden keşfetmeyi amaçlar. Araştırmacıyı sürecin her aşamasına dâhil etmesi nitel araştırmayı nicel araştırmadan görece daha güçlü bir pozisyona taşır (Tutar & Erdem, 2020; Storey, 2007; Robson, 2015; Pham, 2018; Lawrence, 2007). Nitel araştırmalarda araştırmacı araştırma sürecinin bütün aşamalarına aktif bir aktör olarak katılır; sürece aktif katılım bir taraftan araştırma sürecini etkileme anlamına gelirken, diğer taraftan bu süreçten etkilenme anlamına da gelir. İnceleme nesnesi ve araştırmacı etkileşimin araştırma sonuçlarını manipüle etmesini engellemek için, araştırmacının rolünün önceden belirlenmesi önemlidir. Nitel araştırmaların temel amacının “anlamak”, nicel araştırmaların ise “açıklamak” olması, nicel yöntemin geniş bir örneklemden sayısallaştırılabilecek nicel veriler toplayıp evrene genelleme

kaygısıyla hareket etmesine, nitel yöntemin ise olayların “nasıl”ını araştırarak daha sınırlı sayıda katılımcı ile çalışma evrenine ilişkin analitik genellemelerde bulunmak gibi bir kaygıdan hareket etmesine neden olmaktadır.

Gündelik yaşamında karmaşık ilişkiler ağı içerisinde yaşamın birçok yönü ile yüzleşmek durumunda kalan insanın nicel araştırmaların varsaydığı gibi insanın yapıp etmelerini ölçeklerin sayısal verilerle ve anlık tutum ve algılarla açıklamak anlamın sayıya indirgenmesi eleştirisine neden olmaktadır. Yorumsamacı yaklaşım bu indirgemeci tutumun aksine analiz birimini anlamak için bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç olduğunu ileri sürer. Nicel araştırmanın lineer mantığında var olan gözlem olgularının sabit, durağan ve keşfedilmeyi beklediği varsayımı gerçekliğin sadece bir yönünü açıklamakta, sürece araştırmacının ve insanın dâhil olması farklı gerçekliklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Nietzsche'nin “olgular yoktur, yorumlar vardır” şeklindeki yorumsamacı anlayışı burada önem kazanmaktadır. Gerçekliğin insan zihinsel dolayımından farklı yansımaları ve anlık tutum ölçümlerinin insanın sürekli değişen doğasını açıklamakta yetersiz kaldığı varsayımı (Yıldırım & Şimşek, 2016; Ritchie, vd., 2013; Roberts, 2020), nitel araştırmaları gerekli kılmaktadır. İnsan davranışlarının arkasındaki asıl niyetin çevresel faktörlere karşı aşırı duyarlı olması durumu, olup bitenleri olgu düzeyine indirgemek çeşitli eleştirilere neden olmaktadır. Mekanik bir anlayışla insan davranışını ölçüm araçlarıyla belirlemeye çalışmak yani tümelde olanın tikelde de olacağını varsaymak, nitel kavrayışa oldukça ter düşmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, *nitel araştırmalarda hangi durumlarda hangi araştırma deseni kullanılır* temel araştırma sorusunu cevaplandırmaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: NİTEL ARAŞTIRMALARIN GEREKÇELENDİRİLMESİ

Pozitivist paradigmanın varsayımlarına karşı çıkan yorumsamacı yaklaşım, insan davranışının doğaya egemen olan genel yasalar tarafından yönetildiği ve neden-sonuç ilişkileriyle açıklanabileceği düşüncesini kabul etmez (Walford, 2020; 2011; Roberts, 2020; Pham, 2018). Yorumsamacı yaklaşım bireyin dünyayı anlamasının dışarıdan değil, içerden bir bakışla mümkün olabileceğini ileri sürerler. Daha sonraki dönemlerde yorumsamacı ve sübjektivist yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olan yorumsamacı yaklaşımın felsefi köklerini ve temel çıkış noktasını Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi adlı derinliğine ele alındığını söylemek mümkündür. Kant'a göre bugün yorumsamacıların iddia ettiği gibi dünyayı “anlama”nın keşfe dayalı doğrudan gözlem yamanın dışında başka yolları da vardır ve insanlar gündelik yaşamlarında bunu her zaman yaparlar (Tutar & Erdem, 2020). Canlıların algıları sadece duyularla ilgili değildir; duyuların söyledikleri insan zihninin dolayımından geçerek sübjektif yargıların ortaya çıkmasına neden olur. Dolayısıyla anlamın arkasında sadece duyular değil, kavrayışlar ve sübjektif yorumlar yani araştırmacının kendisi, özdeşimselliği vardır. Kant'ın felsefik temellerini oluşturduğu düşünce sistematiği bugün sosyal kurmacılık (constuctivism) veya yorumsamacılık olarak adlandırılan düşünce dizgesinin doğmasına neden olmuştur.

Yorumlayıcı sosyal bilim on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan bir “anlama kuramı” olan hermeneutik ile doğrudan ilişkilidir. Yorumsamacı anlayış üzerinde Dilthey'in düşüncelerinin önemli etkisi olmuştur. Diğer taraftan Weber'in “anlama”ya yaptığı vurgu, Dilthey'de “kavrayış” olarak kendini gösterir. Weber'e göre sosyal bilim alanında çalışan araştırmacılar, insanın toplumsal, kültürel ve tarihsel yaşamının özelliklerini yansıtmak ve araştırılan olgu her ne ise onun ortaya çıktığı bağlamı anlayabilmek için “insan deneyimleri”ni aktif bir aktör olarak anlama çabası göstermelidirler. Araştırılan bireyler yaşadıkları deneyimlerinin farkında olmayabilirler; araştırmacıya düşen insanların yaşadıkları

deneyimlere karşı farkındalık düzeylerini artırmak ve söz konusu deneyimlerin gün yüzüne çıkarılmasını sağlamaktır. Dilthey'in düşüncelerinden etkilenen Weber, genellikle çalışmalarında yorumsamacılık konusunda katı bir tutum benimsemek yerine, yorumsamacılık ve pozitivism arasında bir orta yol bulmayı tercih etmiştir. Nitel araştırma yönteminin felsefi arka planında Weber ve Schutz'un yorumsamacı yaklaşımının yanında, "sosyal inşacılık" anlayışı da vardır. Sosyal inşacılık anlayışında bireyler, içinde yaşadıkları dünyayı kendi öznellikleri çerçevesinde kavramak üzere belirli nesne ve durumlara ilişkin sübjektif anlamlar geliştirirler. Bu anlamlar ona kendine özgü bir bakış açısı kazandırır. Katılımcıların ve araştırmacının geliştirdiği sübjektif anlamlar, bağlama bağımlı sosyal ve tarihselci bir içerik gösterir (Denzin & Lincoln, 2001; Craswell, 2016). Bu aslında evrende her olayın özgül olduğu, sadece bir kez olup bittiği şeklinde bir anlayışla aynı anlama gelir. Bu varsayıma göre hayat akışkandır ve her olay tarihi ve kültürel bağlama bağımlı olarak bir kez yaşanır. Bu nedenle pozitivist yaklaşımda olduğu gibi belli bir örnekleme yapılan çalışmanın başka bir örnekleme genellemesi şeklindeki determinist ilkedden söz edilemez. Yorumsamacı yaklaşıma göre maddi yaşamın analizi önemlidir, ancak bu yeterli değildir; bunun yerine araştırmacı, insanların içinde yaşadıkları maddi dünyanın yanında söz konusu yaşantının ortaya çıktığı "sosyal eylemi" de anlamak için çaba göstermelidir.

Pozitivizmin, "belirli sosyal gerçekler vardır ve bu gerçekler belirli kalıplar halinde dış dünyada hazır bulunur" varsayımının aksine yorumsamacılığın temel varsayımı nesnel veya objektif gerçeklik onu deneyimleyenden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu yüzden yorumsamacılık pozitivismi, insanların görüş açlarına, kültüre, onların iç dünyalarına, moral değerlerine ve bireyselliklerine önem vermediği gerekçesiyle eleştirir (Walford, 2020; Ritchie, vd., 2013; Roberts, 2020; Lawrence, 2007). Yorumsamacı ve sübjektivist görüşte olaylar hakkında geniş bilgi toplamının yanında, asıl vurgu, araştırılan konu içinde "özel bir nokta"nın ele alınıp derinlemesine incelemesine yapılır. Yorumsamacılık pozitivismin aksine sosyal gerçeklerin akışkan olduğunu ve bireyin sosyal dünyayı kendi yorumlarıyla yani "sembolik etkileşim"ci bir yaklaşımla inşa ettiğini ileri sürer.

İnsanın tutum ve davranışları ancak belli bir ortam ve durumla ilgili olarak ortaya çıkar ve sosyal gerçeklik ancak bağlama bağlı olarak oluşur. Yorumsamacı kavrayışta sonuçlar kadar süreç de önemlidir. Nitel araştırmalarda araştırmacı nicel araştırmada olduğu gibi verilerin analizini bir programın mekanik işleyiş mantığına ve sayısal analiz yeteneğine bırakmaz; sürecin her aşamasına aktif bir aktör olarak katılır (Bogdan & Biklen, 1992; Creswell, 2017; Wagner, vd, 2012; Walford, 2020; Ritchie, vd., 2013; Pham, 2018). Bu yeniden inşacı ve yorumsamacı kavrayış kaçınılmaz olarak araştırmacıyı belirli bir olay ve durumla ilgili kuramsal bir çerçeve oluşturma amacına yönelmiş ise nitel tasarımı tercihe zorlar. Bu nedenle nicel araştırmalardaki cevaplandırılmak üzere kurgulanan temel hipotez, nitel araştırmacının "araştırma problemi" olarak ifade edilir. Ancak nice ve nitel araştırma yöntemlerinden birinin tercihi bu ölçüde kolay değildir ve sorun sanıldığından daha karmaşıktır.

Nicel ve nitel araştırma yöntemleri, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimlerdeki verileri toplamak ve analiz etmek için kullanılan iki farklı yaklaşımdır. Nicel araştırma, istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilen sayısal verilerin toplanmasına dayanmaktadır. Nicel araştırmanın amacı, genellikle deneyler, anketler ve yapılandırılmış gözlemler kullanarak değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlamak ve açıklamaktır. Nicel veriler tipik olarak tanımlayıcı veya çıkarımsal istatistikler kullanılarak analiz edilir ve sonuçlar daha büyük popülasyonlara genellenir. Nitel araştırma ise kelimeler, imgeler veya gözlemler gibi sayısal olmayan verilerin toplanmasına dayanır. Nitel araştırmanın amacı, insan

deneyimlerinin, davranışlarının ve sosyal fenomenlerin anlamını ve bağlamını, genellikle görüşmeler, odak grupları ve etnografik gözlemler yoluyla anlamaktır (Yılmaz, 2013; Shields & Twycross, 2003; Newman & Hitchcock, 2011). Nitel veriler tematik analiz, içerik analizi veya söylem analizi kullanılarak analiz edilir ve sonuçlar genellikle anlatı veya tematik biçimde sunulur. Nicel ve nitel araştırma yöntemi arasındaki temel fark, nicel yöntemle yapılan araştırmanın sayısal verilerin toplanması ve analizine odaklanırken, nitel yöntemle yapılan araştırmanın sayısal olmayan verilerin toplanması ve analizine odaklanmasıdır.

Nicel ve nitel yöntem arasındaki bir diğer önemli fark, araştırma tasarımına yaklaşımlarıdır. Nicel araştırma, randomize kontrollü bir çalışma veya kesitsel bir araştırma tasarımının kullanılmasını içerir. Nicel tasarım genellikle belirli hipotezleri veya araştırma sorularını test etmek için yapılandırılmıştır ve araştırma yöntemleri tutarlılık ve tekrarlanabilirlik sağlamak için standartlaştırılmıştır. Öte yandan, nitel araştırma tasarımı ve yöntemleri daha esnek ve keşifçi olma eğilimindedir. Nitel araştırmanın amacı genellikle mevcut olanları test etmek yerine yeni içgörüler ve hipotezler üretmek gömülü kuramda olduğu gibi kuram geliştirmektir. Nicel araştırma sayısal verilere dayanırken, nitel araştırmalar sayısal olmayan verilere dayanmaktadır. Nicel araştırma, değişkenler arasındaki kalıpları ve ilişkileri tanımlamayı amaçlarken, nitel araştırma, insan deneyimlerinin ve davranışlarının anlamını ve bağlamını anlamayı amaçlar (Castellan, 2010; Barnham, 2015; Carr, 1994; Gelo, et al, 2008). Nicel araştırma daha yapılandırılmış ve standartlaştırılmış olma eğilimindeyken, nitel araştırma daha esnek ve keşfedicidir. Nicel araştırma nesnelliğe öncelik verirken, nitel araştırma araştırmacının verileri öznel yorumlamasının önemini kabul eder. Nicel veriler istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilirken, nitel veriler tematik veya içerik analizi kullanılarak analiz edilir. Yukarıdaki pozitivist ve yorumsamacı yaklaşımların temel varsayımlarına ve nicel ve nitel araştırma farkında kısaca değindikten sonra, nicel ve nitel tercih gerekçelerini aşağıdaki gibi belirlemek mümkündür:

- Bir araştırmada gerçeklik zihinden bağımsız olarak ve sadece keşfedilmek amacıyla inceleniyor ise nicel, olgulara değil yorumlara önem veriliyor, gerçekliğin öznel ve inşa edilebilir bir durum olarak düşünülüyor ise nitel,
- Bilimsel araştırma seremonik bir eylem olarak görülüp öncelikli olan yöntem ise nicel, öncelikli olan durum ve yorumlar ise nitel,
- Araştırmacı olay ve olgulara dışarıdan bakmakla yetiniyor, konuya nesnellik ve objektiflik çerçevesinden bakıyor ise nicel, olay ve olguları derinlemesine incelemeyi ve kavramayı düşünüyor ise nitel,
- Araştırmacı bir kâşif mantığıyla doğaya bakıyor ise nicel, aktif bir aktör olarak bir arkeolog gözüyle bakmak istiyor ise nitel,
- Yönteme ve bilimse bilgiye dogma derecesinde bağlı kalınıyor ise nicel, insan zihninin dolayımından geçmeyen hiç birey şey tek başına anlamlı değildir; yöntem de buna dâhidir düşüncesi var ise nitel,
- Değişkenler kesin olarak saptanabilir ve aralarındaki ilişki ölçülebilir özelliklere sahip ise nicel, sosyal yaşamda değişkenlerin karmaşık olduğu düşünülüyor ise nitel,
- Araştırma bulgularının istatistikse genellemesi önemli ise nicel, bulguların analitik veya teorik genellemesi önemli ise nitel,

- Araştırmacı için betimleme, tanımlama ve açıklama daha önemli ise nicel, kavrama ve anlama önemli ise nitel,
- Araştırmacı literatürün gözden geçirilmesinde kendisine biçtiği rol önemli ise nitel, daha az önemi ise nicel,
- Ölçülebilir, gözlemlenebilir ve sayısal verilere analizler yapılıyor ise nicel, metin veya görüntü (fotoğraf/resim) veri olarak kullanılıyor ve katılımcı deneyimlerine dayalı veriler önemli ise nitel,
- Çok sayıda kişinin tutum ve algıları merak ediliyor ise nicel, az sayıda kişinin düşüncesi derinlemesine araştırılmak isteniyor ise nitel,
- İstatistiksel analizlerin yapılması arzu ediliyor ise nicel, metin ve düşünce analizi yapılmak isteniyor ise nitel,
- Eğilimlerin açıklanması, grupların karşılaştırması veya değişkenler arasındaki ilişki merak ediliyor ise nicel, anlamaya dayalı tematik durumlar merak ediliyor ise nitel,
- Sonucun tahmini ve geçmiş çalışmalarla karşılaştırılması isteniyor ise nicel, bulguların kapsamlı bir yorumu isteniyor ise nitel,
- Nesnellik ve objektiflik çerçevesinde istatistikse genelleme önemli ise nicel, öznellik ve sübjektif yargılara göre analitik genelleme önemli ise nitel,
- Gerçek tektir, gerçeğin zihne yansımaları olan gerçeklik nesnel varsayımı esas alınıyor ise nicel, gerçeklik değil gerçeklikler vardır, zihinden bağımsız gerçekliğin olmayacağı kabul ediliyor ise nitel,
- Analiz birimi araştırmacıdan bağımsız kabul ediliyor ise nicel, araştırmacı ile araştırılan şey arasında karşılıklı bağımlılığın olduğu kabul ediliyor ise nitel,
- Kuramdan ve hipotezden hareket ediliyor ise nicel, hipotezden değil araştırma probleminden hareket ediliyor ve araştırmanın sonunda hipoteze ve kurama ulaşmak esas alınıyor ise nitel,
- Sonuçlar kadar sürece önem veriliyor ne kadar veya ne miktarda sorularına değil, “niçin” ve “nasıl” sorularına odaklanılıyor ise, nitel yöntem tercih edilmelidir.

Ayrıca tümdengelsel bir akıl yürütme ile bir kuramdan hareket edilerek hipotezlerin test edilmesi amaçlanıyor ise nicel, model geliştirme ve kuram oluşturmak, nicel verilere derinlik, ayrıntı ve anlam kazandırmak isteniyor ise nitel yöntem tercih edilmelidir. Diğer taraftan, araştırmalarla elde edilmiş sayısal verilerden hareketle yeni bir kuram oluşturmak arzu ediliyor ise nitel yöntem tercih edilmelidir. Nitel araştırma sonuçları, çeşitli konularda karar alıcı ve uygulayıcılar içinde rehberlik etmede kullanılacak ise, örnekleme değil, kurama genellemede bulunulmak isteniyor ise nitel araştırma yöntemi uygun bir yöntem olacaktır.

2. NİTEL ARAŞTIRMA DESENLERİ VE TERCİH GEREKÇELERİ

Nitel araştırmalar genel olarak; Örnek Olay Araştırması (case study), Olgu Bilim (Fenomenoloji), Gömülü Kuram (Ground theory), Etnografik Araştırma gibi farklı nitel desenler üzerinden yapılır. Nitel araştırma yöntemi denince bütün bu desenleri kapsayan bir çatı kavram kastedilmektedir. Yorumsamacılık, eleştirel kuram, yeniden inşacılık ve post yapısalcılık gibi farklı kavrayışları yansıtan paradigmalara ve kuramsal çerçevelere ait bu desenler, bireyin yaşantı ve deneyimlerinden,

toplum ve kültürle birlikte dil ve iletişimden beslenir (Marshall & Rossman, 2006; Walford, 2020; Ritchie, vd., 2013; Roberts, 2020; Pham, 2018). Bu desenlerin tümünün ortak varsayımı, insanların yaşantı ve deneyimlerine ilişkin bir anlama ediminde bulunmak için bütün bu tecrübelerin bağlamla birlikte incelenmesidir. Ancak burada temel sorun araştırmancının hangi araştırma desenine bağı olarak tasarlanacağı ile ilgilidir.

2.1. Örnek Olay Deseni ve Tercih Gerekeçesi

Örnek olay deseni (durum çalışması-case study) araştırması “karmaşık”, “özel” ve “ilginç” bir olgunun (vakanın) veya analiz birimi haine getirilebilir “durum”un kendi bağlamı içinde incelenmesini esas alan bir nitel araştırma deseni. Örnek olay deseni insanların “günelik yaşam”larını etkileyen ve onların iş ve özel yaşamlarıyla ilgili çabalarını yönlendiren ve değişkenleri üzerinde araştırmancının herhangi bir kontrolünün olmadığı ancak “güncel” durumları inceleyen bir nitel araştırma deseni. Örnek olay deseninde güncel bir sosyal olgu kendi bağlamı içinde, derinlemesine incelenir (Tutar & Erdem, 2020; Creswell, 2016; Yin, 2003; Bogdan & Biklen, 1992). Örnek olay desninde, bir tek veya birden fazla olgu, olay veya fenomen derinlemesine incelenir. Araştırmancının sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu gözlem, görüşme ve doküman incelemesi ile derinlemesine inceler. Örnek olay deseninde araştırma konusuna birçok açıdan bakılarak söz konusu olay veya olgunun çeşitli yönlerinin gün ışığına çıkarılmasına çalışılır. Örnek olay deseninin felsefi temeli “yapısalcı paradigma”ya dayanır. Yapısalcılık, gerçekliğin göreceli olduğunu ve gerçekliğin bireyin dünyaya bakış açısına bağı olduğunu ileri sürer

Çoklu elemanlardan oluşan ve söz konusu elamanlarının tümünü yansıtan evrende, tekil elemanlar veya birimler “örnek olay” olarak incelenebilir. Örnek olay araştırmalarında gerçek yaşamdan alınan “genel bir problem” veya “durum”, “konu” ya da “kurmaca bir problem” olabilir (Walford, 2020; Roberts, 2020; Pham, 2018). Bu desende güncel bir olgu, olay (vaka), durum, iş süreçleri birey ya da gruplar incelenebilir. Örnek olay desenine belirli bir konu ve özel bir olay bağlam ile “olgu/vaka” veya olgu ile bağlam arasındaki sınırlar net olmadığı durumlara başvurulur. Örnek olay deseninde; incelenen olay derinlemesine, kendi doğal ortamında, ve bağlama bağımlı olarak incelenir (Yin, 2003; Robson, 2015). Örnek olay deseni yöntemden ziyade bir strateji, özgül bir teknik değil, analiz birimine ilişkin verileri örgütlemenin bir tarzı ve anlamayı hedefleyen bir strateji olarak görülür.

Örnek olay çalışmasında özel bir durumla, ortam ve olayla ilgili olarak veri toplayarak durumun nasıl işlediği anlaşılmasına çalışılır. Örnek olay çalışması, bir örneğin, olgunun veya sosyal bir olayın bütüncül biçimde araştırılması amacıyla yapılır. Bu desende araştırmacı bir veya birkaç durumu (vaka-örnek olay) gözlemler, görüşme ve dokümanlar yardımıyla derinlemesine inceler (Yin, 2003; Robson, 2015; Wagner, vd, 2012; Walford, 2020; Roberts, 2020; Pham, 2018). Güncel bir olgu gerçek yaşam bağlamında araştırılır. Burada amaç belli bir olay veya duruma ilişkin “ne”, “nasıl” ve “niçin”, “nedir” sorularını cevaplamaktır (Creswell 2003; Meram, 2015; Pham 2018). Örnek olay yönteminde, bir veya birkaç “durum”a ilişkin unsurlar bütüncül bir yaklaşımla incelenir. Burada temel amaç “anlamak” olduğu için bu tür çalışmaların doğası gereği hem nitel (anlamak), hem nicel (açıklamak) veriler bir arada kullanılabilir.

Örnek olay araştırmalarında analiz birimi haline getirilen konu, (olay/olgu) sınırlı bir örneklem üzerinde derinlemesine incelendiği için örneğin bir kurumun “örgüt kültürü”nü tespit nicel araştırmanın, ancak bu kültürün nasıl oluştuğu ise bir örnek olay çalışmasının konusu olabilir. Bir kurumun örgütsel ikliminin demokratik veya antidemokratik oluşu nicel bir

araştırmanın, demokratik ve anti demokratik iklimlerin nasıl oluştuğu, bunları çalışanların nasıl değerlendirdikleri nitel araştırmaların konusu olabilir. Örnek olay araştırmalarında bir araştırmacı etnografik bir araştırmacı gibi belirli bir süre o örgütü gözlemler, görüşmeler yapar, örgüt kültürüne ve iklimine dair çeşitli bilgileri toplayarak kendi öznelliğinden veya özdeşleşimselliğinden geçirmek suretiyle analizler yapar. Örnek olay araştırmasında hem nicel hem de nitel veriler toplanarak analize edilir. Buradaki nicel veriler bizzat araştırmacının ürettiği veriler değil, analize sokulacak ve başkaları tarafından üretilmiş ikincil verilerdir.

2.1.1. Örnek Olay Çalışmasında “Örnek Olaylar/Durumlar

Örnek olay çalışmalarının kendine özgü bazı özellikler vardır ve söz konusu özelliklerdenilki incelenen örnek olayın spesifik ve sınırlarının belli olması, yani olayın “sınırlı sistem” çerçevesinde incelenmesidir. Örnek olay çalışmasında araştırmacı olayın sınırlarını olabildiğince açık olarak belirler. Diğer bir özellik örnek olayda çalışmasında incelenen “olay” bir şeyin olması yani olmakta “oluş”udur. Ayrıca söz konusu olayın ortaya çıkmasında neyin etkili olduğunun saptanması, hem olayın gerçek boyutlarıyla kavranması bakımından hem de ortaya çıkan olayın arzu edilmeyen bir olay olması durumunda çözümüne katkı sağlayacak pratik bilgilerin elde edilmesi bakımından büyük bir önem taşır. Başka bir özellik ise, örnek olayın kendi bütünlüğü içinde kavranmasıdır. Örnek olay deseninde olayın kendi bütünlüğü çerçevesinde incelenmesi , “bütüncül” kavramı ile ifade edilir. Olayın yeni bütünlüğü analiz edilmesi aynı zamanda, tek bir olayın tek başına incelenmesinin “olay” tam olarak anlaşılmasına yetmeyeceğinin bir varsayım olarak kabul edilmesidir.

Örnek olay (vaka) teriminin rutin hale geldiği klinik ve tıp araştırmalarında basit bir vaka (örnek olay) çalışması bir kişiye odaklanmış olsa da sonuçları itibariyle toplumsaldır. Bir grup, kurum, komşuluk ilişkisi, belli bir alandaki yenilik, karar, hizmet, program vb., üzerinde örnek olay araştırması yürütülebilir (Robson, 2015; Willig, 2013; Myers, 2009). Bir örnek olay araştırma deseninde örnek olay; araştırılan herhsangi bir “durum” veya “birey”, “grup” hatta herhangi bir “kurum”un mevcut işleyişi olabilir; ancak önemli olan araştırılacak konunun hâlihazırda devam ediyor olması yani güncel olması, toplumsal öneminin bulunması ve vaka olma niteliğinin olmasıdır. Durum (örnek olay) çalışmalarında “olay”ın veya “durum”un ne olduğunun “açık” ve “seçik” olarak ortaya konması önemlidir. Her olgu veya olay araştırılabilir niteliktedir ancak “yaşanmakta olan” herhangi bir süreç veya konunun “vaka olma” ve “güncel olma” özelliği yoksa örnek olay çalışmasının konusu olamaz.

Örnek olay çalışmasında durum veya olay, yerleşik olan, konulmuş bulunan ve hâlihazırda devam eden, belli bir zamanda ve belli bir çevrede “mevcut” olan güncelliği bulunan her durumdur. Örnek olay deseninde “olay”, bireyler, onların rolleri, küçük gruplarda insan davranışları, kurumlar, kuruluşlar ve her tür örgüt ve topluluk olabilir. Aynı şekilde söz konusu “olay” örgütsel bir karar veya politika, iş süreçleri, ya da yeni ortaya çıkan herhangi bir durum olabilir. Bireyler ve onların tutum ve davranışları, veya insan etkileşimleri, örnek olay araştırmalarının konusu olabilir (Ritchie, vd. 2013; Roberts, 2020; Pham, 2018; Punch, 2016). Durum çalışmasında bazen bireye veya grubun temsilcisine (yönetici, lider) odaklanılmasına rağmen, daha sıklıkla bir fenomen incelenir. Burada fenomen; “durum” kişi, kuruluş, davranışsal koşullar, olay ya da diğer sosyal olgular gibi sınırları bir olaydır.

2.1.2. Örnek Olay Çalışmasının Yapılacağı Durumlar

Genellikle bir sosyal bağlam içinde “olmakta olan” ve toplumsal açıdan “önemi bulunan”, kayda ve incelemeye değer “güncel” her olay “örnek olay (vaka)” olarak incelenebilir. Örnek olay çalışması, yaşamın her alanındaki olayları derinlemesine incelenmesi amacıyla yapılabilir. Güncel bir olgu veya olay meydana geldiği gerçek yaşam bağlamında, incelenmesi arzu ediliyor ise örnek olay deseninin uygun bir desendir. Ancak örnek olay desninde bağlam ve olguların sınırlarının “kesin olarak belli olmaması” gerekir (Yin, (2014). Bir olayın örnek olay çalışmasının konusu olabilmesi için, söz konusu örnek olayın sınırlarının tam olarak “belli” ve “kesin” olmaması yani sınırlarının araştırmacı tarafından araştırılması gerekir (Wagner, vd, 2012; Walford, 2020; Roberts, 2020). Kısaca amacı tanımlama, betimleme ve anlama olan, sınırları belirlenmemiş her “güncel” konu örnek olay araştırmalarının konusu olabilir. Örnek olayın olmakta olan olayın keşfetmeye, zengin betimlemeye, bağlamsal analize ve kendi bağlamı içinde derinlemesine incelenmesine elverişli olması gerekir. Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde örnek olay çalışmasının yapılacağı durumları aşağıdaki gibi belirleyebiliriz:

- Belli bir konunun ortaya çıkmasına neden olan kendi bağlamı içerisinde incelenmesi yani analiz birimi haline getirilme imkânı var ise,
- Geçmişte olup bitmiş değil, içinde bulunulan zaman diliminde var olan, güncel ve devam eden, en azından etkisi süren bir “durum”un araştırılması isteniyor ise,
- Bir olay bağlamdan bağımsız olarak ele alınamayacak kadar sınırları belirsiz ve söz konusu olayın sosyal bir yönü var ise,
- Nicel verileri kullanarak olaylara açıklık getirmek imkânı var ve olay nitel veri toplamaya uygun, araştırma konusunun temel amacı “nasıl” ve “neden” şeklindeki sorulara yanıt bulmayı yani anlamayı hedefliyor ise,
- Araştırma kapsamındaki katılımcıların davranışları manipüle edilemiyor ve araştırılan konu bağlama bağlı olarak incelenmesi gerekiyor ise,
- Olayın ne olduğu tam olarak belli değil ve olay bütüncül bir olay oma özelliğine sahip ise,
- Olay birey, grup, örgüt, iş süreçleri veya toplum ile ilgili ise, ayrıca, herhangi bir karar, süreç veya beklenmedik bir durum var ise örnek olay yöntemi kullanılabilir.

Örnek olay çalışmasında yaşanan durumun çevresiyle somut bağlantısı vardır; ancak durumun mekânsal ve zamansal boyutlardaki bağlamsal koşulları arasındaki sınır net değildir. Örnek olay çalışmasının analiz biriminin içinde alt birimleri olabilir. Ancak “bir durumu özel ve onu incelemeye değer kılan nedir” sorusu önemlidir. Buna göre bir olay uçta, benzersiz ya da sıra dışı ise o bir durum çalışmasının konusu olarak incelenebilir. Örgütsel değişimler, yeni bir tıbbi yöntem, belli bir bölgede veya kurumda şiddetin artması, bazı dramatik çevre değişimleri, doğal bir afet veya sonrasında yaşananlar durum çalışmalarının konusu olabilir.

2.2. Fenomenolojik Araştırma Deseni

Fenomenoloji, nesnelere hakkındaki bilgiler algılama süreci sonucunda ortaya çıkan “algı durumları”dır. Algılama sürecinde duyularla kavranabilen, farkına ve bilincine varılabilen, gözlenebilen ve kişinin öznel deneyiminin konusu olan her şey “fenomen”dir. Fenomenolojik araştırmadaki fenomen, “dışgörünü”, “öz” ve “mahiyet” kavramının diyalektik karşıtıdır.

Fenomen bir nesne, olay ya da durumun nesnel gerçekliğine işaret eder. Fenomen (phenomenon) kavramı somut, algılanabilir, yoklanabilir, denenebilir, araştırma nesnesi haline getirilebilir ve tecrübe edilebilir olay ve olgulardır. Dış dünyayı kendi zihinsel dolayımından geçirerek algılayan kişinin bireysel deneyiminin (subjective experience) nesneye yansımış hali ve görüngüsüdür (Van Manen, 2014; Miles & Huberman, 1984; Smith & Shinebourne, 2009). Fenomenolojik araştırmalar; insanların bireysel ve ortak deneyimlerini anlamlandırma biçimlerini araştırır. Fenomenolojik yaklaşımın dayandığı inşacılığa (yapısalcılığa) göre, dünya hakkındaki bilgimiz, insanların kendi aralarında inşa ettiği yapıdır. Burada “yapı”, öğeleri birbirine ve aynı zamanda kendisine bağlı olan, ama kendisi öğelerinin toplamından daha fazla anlam ifade eden bir bütündür. Bu anlam onun dış gerçeğidir ve insan bu dış gerçeği kendi inşası ötesinde bilemez.

Fenomen sözcüğünün ilk anlamı, algı nesnesi olarak görülen, duyulan hissedilen ve insanın duyu deneyiminin konusu olan her şeydir. İkincisi ise, sıra-dışı bir şey, henüz açıklanmamış veya tam olarak anlaşılmamış ancak normal dışı olan her şeydir. İlk tanım dış dünyanın gözlemlerle algılanabilen kendine özgü bir gerçekliğe sahip olduğu varsayımına dayanır. Nitel araştırma deseni olarak fenomenoloji deseni kendine has ancak bağımsız bir gerçekliğe sahip olmayan anlamını kendinde değil, özünde bulan hususları araştıran bir nitel araştırma desendir (Van Manen, 2014; Smith & Shinebourne, 2009). Fenomenolojik kavrayışta fizik dünya değişmeyen ve bütün insanlar için aynı olan “gerçek” bir dünya değildir. Varoluşu insanların yorumlarına veya ona yüklediği anlamlara bağlı “görelî” bir dünyadır. Fenomenolojik varsayımına göre nesnel, olaylar ve olgular bize duyuşal süreçler ve doğrudan deneyim aracılığıyla ulaşırlar ve insan zihninin dolayımından geçerek anlam kazanır.

Fenomenolojik varsayımlara göre varoluşlar bütünüyle insanların algılarına, yorumlarına ve yükledikleri anlamlara bağlıdır. Sosyal dünya diğerleriyle birlikte kurulan (inşa edilen) ve deneyimlenen bir dünyadır. Bu anlamıyla fenomenolojik araştırma, insan bilincinin ve insanların içinde yaşadıkları dünyayı deneyimlerini yorumlama biçimidir. İnsanların nasıl davrandıklarını değil, niçin öyle davrandıklarını anlamak için fenomenolojik araştırmalara başvurulur. Bu tür araştırmalarda refleksivite ve bağlama sürekli gönderme yaparak konu anlaşılmaya çalışılır. Burada refleksivite, toplumsal hayatı yorumlamak ve kendi üzerine yeniden yorumlamaktır (Patton, 2002; Van Manen, 2014; Miles & Huberman, 1984; Pham, 2018). Bu yorumlama biçiminde her özel parça (kod) daha genel bir temanın bir yansıması, her yansıma da genel temanın bir parçasıdır. Bağlama gönderme yapma ise, hiçbir eylemin içinde yer aldığı bağlam dışında anlamının olmadığını kabul edilmesidir. Fenomenolojik yaklaşımda dil ve etkinlik olarak konuşma sadece dünyayı anlamakta değil, aynı zamanda onu yeniden kuran bir araçtır.

Fenomenoloji “aslında gerçek nedir?” “Gerçeklik nedir” “öz ve görüntü arasında fark nedir” sorusuna cevap arayan bir yaklaşımdır. Fenomenoloji Kant tarafından tanımlanmış, ancak fenomenoloji bir bilim dalı (disiplin) olarak gelişmesini Husserl sağlamıştır. Husserl’e göre; felsefenin görevi fenomenler dünyasına girerek oradan gerçekliği görüp anlamaktır. Gerçeğin “öz”üne ve aslına ulaşabilmek için nesnel ve öznel arasındaki mesafenin ve farklılığın ortadan kaldırılması gerekir (Myers, 2009; Roberts, 2020). Fenomenoloji, katılımcının kişisel tecrübeleri ile ilgilenir, onun fenomenlere verdiği anlamları anlamaya ve yorumlamaya, gerçekliğin katılımcının zihninde nasıl inşa edildiğini anlamaya çalışır. Bu yaklaşımda özcülerin “dünyayı gözlemlerle anlayabiliriz” ve “var olan, var olarak algıladığımızdır” görüşü reddedilir (Erdoğan, 2010; Willig, 2013; Miles & Huberman, 1984; Smith & Shinebourne, 2009; Ritchie, vd., 2013). Fenomenoloji

çalışmalarında araştırmacılar, katılımcıların belli konulardaki deneyimlerinin özünü ortaya çıkarmaya çalışırlar. Söz konusu fenomeni deneyimlemiş ve olayın özünü yansıtabilecek kişilerle çalışmak esastır.

Fenomenolojinin araştırmanın konusu “öz” (numen) ile “görüntü” (fenomen) arasındaki diyalektik çelişkiyi azaltarak, asıl olanla tali olan arasındaki farkı ortadan kaldırmaktır. Fenomenolojik araştırmalarda kişinin belli bir olaya, programa veya duruma ilişkin bakış açıları deşifre edilmeye çalışılır. Fenomenolojik araştırma, araştırmacının katılımcılar tarafından tanımlanmış şekliyle bir fenomenle ilgili deneyimlerini betimlemeyi amaçlar. Betimlemeler araştırılan fenomen konusunda farklı deneyimlere sahip bireylerin söz konusu deneyimlerinin özüne ulaşılması ile sonuçlanır (Van Manen, 2014; Smith & Shinebourne, 2009). Fenomenolojik araştırmada araştırılan husus, birey ve onun bilinçli deneyimleridir. Fenomenolojik araştırmanın konusu bireyin tutum ve davranışları değil, onun sübjektif tecrübesidir.

Fenomenolojik araştırma insanların çevrelerinde olup biten olayları nasıl değerlendirdiklerini anlamayı amaçlayan nitel araştırma desendir (Willig, 2013; Patton, 2002; Creswel 2016; Myers, 2009; Roberts, 2020). Fenomenolojik araştırma deseni olayların gerçekçi ve bütüncül biçimde araştırılması için oldukça elverişli bir desendir. Ele aldığı konuların bireysel tecrübeler üzerinden bilginin kavranmasına yardımcı olur. Fenomenolojik desen gerçeklik, amaçlılık (kasıt) ve düşünce içeriğinin (noema) ne olduğunu ortaya çıkararak ve düşünme ediminin (noesis) anlamını belirlemede uygun bir desendir (Van Manen, 2014; Miles & Huberman, 1984). Fenomenolojik araştırmada “sevgi”, “keder”, “kaygı”, “korku” ve “öfke” evrensel fenomenlerdir. Fenomenolojinin araştırmanın temel amacı bu evrensel deneyimleri bireysel deneyimlerin doğasına indirgeyerek anlamaktır. Olgubilim olarak da adlandırılan fenomenoloji, olayların ve olguların varlığını ve mahiyetini inceleme ve tanımlamaya yönelir.

2.2.1. Fenomenolojik Araştırmanın Yapılacağı Durumlar

Bir fenomenin konusunu oluşturacak kadar önemli olan insan davranışının neden öyle olduğu araştırılmak isteniyor ise fenomenolojik araştırma uygun bir desendir. Deneyim sahibi ve belli bir fenomene öznel bir anlam yüklemeye yeteneği olan bir kişi bile fenomenolojik araştırma için yeterlidir (Tutar & Erdem, 2020; Van Manen, 2014; Willig, 2001). Örneğin bazı derslere sürekli devam eden ancak bazılarında hiç katılmayan bir öğrencinin neden öyle davrandığı fenomenolojik araştırmanın konusu olabilir. Bir şehirde uyuşturucu kullanma alışkanlığının fazla olması, bir yerde alkol tüketiminin fazla olmasının nedenleri fenomenolojik araştırma deseninin konusu olabilir. Bu tür araştırmalarda araştırmacı inceleyeceği fenomeni yakından gözlemleyerek, her tür belge ve bilgi toplayarak konunun arka planını ortaya çıkarmaya çalışır. Böylece fenomenolojik araştırma ile katılımcıların veya incelenen fenomenin aslında ne olduğu veya nasıl olduğunun arkeolojisi yapılarak olayın derinlemesine incelenmesi yapılır.

Fenomenolojik araştırmalarda algısal durumların konusu olan bir fenomeni betimlemek için fenomene ilişkin deneyimlere yoğunlaşılır (Smith & Shinebourne, 2009; Marriam, 2013). Farkında olunan ancak ayrıntısı merak edilen yaşanmış, tecrübe edilmiş ancak etkisi devam eden her olay ve durum fenomenolojik araştırmanın konusu olabilir. Bir işyerinde bazı insanlar neden uyumlu, itaatkâr iken bazıları neden uyumsuz davranışlar gösterir? Bazı insanları sevdiğikleri terk ettiği zaman bunu psikolojik sağlamlıkla karşılarken, bazıları bunu neden bir ölüm kalım meselesi haline getirir? Bazı insanlar statü sembollerine fazla anlam yüklerken, bazıları neden daha mütevazıdır? Bu soruların cevaplarının anlamlı biçimde

verilebilmesi için analiz sürecinde araştırmacı peşin hükümlerini (ön varsayımlarını) paranteze alması gerekir. Bu belirlemelere göre fenomenolojik araştırmaların yapılabileceği durumları aşağıdaki gibi belirleyebiliriz:

- Fenomenolojik araştırma; tıp, klinik psikolojisi, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi alanlarda deneyimlenmiş ve analiz birimi haline getirilebilir olaylar incelenebilir. Kısaca insanların öznel deneyimleriyle ilgili her tür konu fenomenolojik araştırmanın konusu olabilir.
- Farkında olunan ancak henüz söz konusunun olgu veya olay hakkında derinlemesine bir anlayışa sahip olunmayan, aynı zamanda etkisi devam eden her tür “deneyim” fenomenolojik araştırmanın konusu olabilir.
- İşyerine mesleğe yabancılaşmış ve örgüt çalışanları tarafından dışlanmış insan deneyimleri fenomenolojik desenle incelenebilir.
- Göreve yeni başlayan bir işgörenin mesleğinin ilk dönemlerine ilişkin deneyimleri fenomenolojik araştırmanın konusu yapılabilir.
- İnsanların işyerine adaptasyon süreci neden farklıdır, üniversite sınavlarında başarılı olan öğrencilerin gündelik deneyimleri nasıldır gibi konular fenomenolojik desenin konusu olabilir.
- Yaşanmış, tecrübe edilmiş fenomenler, olaylar ve durumlar, bunları yaşayanlar tarafından nasıl anlamlandırılmaktadır deneyime dayalı her tür konu fenomenolojik araştırmanın konusu yapılabilir.

Yukarıdaki araştırma konular fenomenolojik araştırmaların temel amacının olup bitmiş ancak etkisi devam eden, analiz birimi olma niteliği bulunan insan deneyimini derinlemesine anlamak olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. Gömülü Kuram

Temellendirilmiş kuram olarak da bilinen gömülü kuram (grounded theory), bilgi (kuram) üretmeyi amaçlayan nitel araştırma desenlerinden biridir. Kurama “gömülü kuram” denilmesinin nedeni, bilginin sosyal gerçekliğin içerisinde saklı olduğuna dair varsayımdır. Glaser ve Strauss (2017) “hastanede görevli olan hemşirelerin veya diğer hasta bakıcılarının ölümcül hastalığı olan hastalara diğer hastalardan daha fazla mı ilgi gösterir şeklinde ifade ettikleri bir araştırma sorusu ile gömülü kuram desenini yönlendirmişlerdir (Evans, 2013; Jones & Alony, 2011; Hodkinson, 2008; Corbin & Strauss, 2014). Gömülü kuramın odak noktasında sembolik etkileşimcilik vardır. Sembolik etkileşimciliğin temel varsayımlarına göre insanlar gündelik yaşam pratiklerinde olaylara ve olgulara sembolik anlamlar yüklerler ve dünyayı söz konusu semboller üzerinden kavramaya çalışırlar. Gündelik yaşam pratiklerinde karşılıklı etkileşim sonucu yaratılan anlamları paylaşarak yaşamın aslında nasıl bir tecrübe olduğu kavranmaya çalışılır. Paylaşılan bu anlamlar insanlar arası ilişkilerin “gerçekliği” haline dönüşür.

Gömülü kurama temellendirilmiş kuram da denmektedir ve burada temellendirilmiş ifadesi kuramın toplanan veriler marifetiyle geliştirileceği, verilerin işlenmesiyle bilgiye ulaşılacağı kısaca bilgi temelinde yapılandırılacağı anlamına gelir. Kuram ise araştırma verilerinin toplanması ve bu verilerin çözümlenmesi ile bir anlamlı bütüne ulaşılması durumunu ifade eder. Gömülü kuram araştırmalarında araştırmacının temel rolü, sosyal gerçekliğin içerisinde yerleşik veya gömülü duran (grounded) bilgiyi keşfetmek ve anlamaktır. Gömülü kuramının ana fikri araştırılan konuda üretilecek kuramın veya bilginin toplanan verilerden tümevarımsal olarak geliştirilmesidir. Gömülü kuram araştırmasında araştırmacı veri toplarken ve

bunları analiz edip yorumlarken gömülü olan bilgiyi (kuramı) ortaya çıkarmaya, yeni kavram ve anlamlı bütünler üretmeye çalışır (Hammersley, 2012; Evans, 2013; Punch, 2016). Gömülü kuram, karmaşık sosyal davranışları araştırmak için elverişli bir desendir. Gömülü kuram araştırmalarına varsayımlarla başlanır. Sonra araştırmacı araştırma sorusunu cevaplandırmak için veri toplar. Toplanan veriler betimleyici analize tabi tutularak ve çeşitli öznel yorumlarla birlikte raporlaştırılır.

Gömülü kuramın varsayımına göre insanların kendi zihinlerinden geçirerek oluşturdukları anlamlar, kendilerinin öznel gerçekliği halini alır. Gömülü kuram görünene değil, görünenin arkasında görünmeyeni, onun içine gömülü ve saklı olanı ortaya çıkarmaya çalışır (Charmaz, 2011; William 2006; Stray & Dyba, 2016; Hammersley, 2012; Evans, 2013). Örneğin bir öğretmenin dersine ilgi az iken bir başkasına neden fazladır. Bu somut bir durum veya fenomendir; bunun nedeni ancak olayın perde arkasını kazımakla, bilginin arkeolojisini yapmakla anlaşılabilir. Gömülü kuram, anlamlara ve yaşantılara odaklanması açısından fenomenoloji yaklaşımına yakındır; ancak fenomenolojide olgulara ilişkin kuram üretmek amaçlanmaz ve sadece olguların aslında ne olduğu anlaşılmasına çalışılır. Kuram oluşturmada ise araştırma alanında mevcut bilgiye, kurama ve anlayışa özgün bir katkı sağlamak amaçlanır. Ancak gömülü kuram deseninde kuram oluşturmak her zaman mümkün olmaz, bazı durumlarda araştırma sürecinin sonunda sadece yeni kavramlar ortaya çıkabilir.

Gömülü kuram araştırmaları model var ancak kuram yoksa veya mevcut kuram incelenen sosyal gerçekçiliği açıklayamıyorsa, o olaylara ilişkin veri toplama ve analizlerle sosyal gerçeklik açıklanmaya çalışılır (Byman, 2008; Hammersley, 2012; Hodkinson, 2008). Kuram oluşturma sürecinde araştırmacı alandan veri toplayıp onları analiz ederek aslında neler olup bittiğini tümevarımsal ve sistematik hale getirilir. Burada kuram araştırmanın sistematik hale getirilmiş halidir. Gömülü kuramda, temel amaç kuram oluşturmaktır. Araştırmacı verilerden elde edilen bilgiler ışığında “bilgi boşluğu” tespit ettiği alanlarla ilgili yeni veriler toplayarak “veri doygunluğu”na ulaşıncaya kadar süreç devam eder. Aslında veri doyumu noktası “kuramsal doyum”a ulaşma noktasıyla aynıdır.

2.3.1. Gömülü Kuram Deseninin Yapılacağı Durumlar

Gömülü kuram sistematik araştırma sürecine sahip her tür araştırma için uygun bir araştırma desendir. Araştırma eşgüdümlü, sistematik, esnek ve bütüncül bir şekilde yürütmeyi gerekli kılıyor ise bu durumda gömülü kuram elverişli bir araştırma desendir. Araştırmacı belirlediği bir durumu mevcut kuramların açıklamada yetersiz kaldığını düşünüyor ise gömülü kuramı tercih etmelidir (Stray & Dyba, 2016; Hammersley, 2012; Evans, 2013; Hodkinson, 2008). Sosyal yaşamda belirsizliklerin arttığı bir düzlemde mevcut kuram olayların açıklanması için yeterli değilse bir kurama ihtiyaç var demektir. Bu durumda gömülü kuram desenine başvurmak uygun bir tercih olabilir. Gömülü kuram disipline değil, daha çok prosedüre odaklanır. Belirli bir disiplin veya veri toplama biçimi ile sınırlı olmaktan ziyade aşağıdaki gibi birçok araştırma alanında gömülü kuram kullanılabilir:

- Nicel ve nitel veriler birlikte kullanılarak olayları açıklamak için yeni kavram ve kurama ihtiyaç duyuluyor ise,
- Bulguların benzerliğine ve birbirini destekleme pozisyonlarına bakarak daha güçlü araştırma bulguları elde etmek ve araştırma sonuçlarının geçerliliği artırılmak isteniyor ise,
- Hasta maneviyatının onların tedavilerini nasıl etkilediği, örgütsel özelliklerin, iklimin ve kültürün çalışanlar tarafından nasıl algılandığı ve neden o şekilde algılandığı araştırılmak isteniyor ise,

- Teknolojinin sosyal değişimin üzerindeki etkisinden sistematik bilgi üretmek amaçlanıyor ise gömülü kuram deseni tercih edilebilir.

Gömülü kurama dayalı kuram (bilgi) oluşturabilmek için araştırmacının kafasında bir kuramsal çerçevenin altyapısını oluşturacak donanımda olması gerekir. Aksi halde gömülü kuramda kuram oluşturma herhangi bir literatür taramasından farklı olmayacaktır.

2.4. Etnografik Araştırma Deseni

Etnografik araştırmalarda kültürle ilişkili pratikler, ortak değerler, inançlar, tutum ve davranışlar incelenir. Nitel araştırma desenlerinden biri olan etnografik araştırma deseni, bireyleri ve davranışlarını, davranışların kültürel ve sembolik yönlerini betimlemeyi amaçlar. Etnografik araştırmalar toplumların, grupların ve insanların kültür kodlarının açığa çıkarılmasıyla ilgili araştırmalardır (Hanry & Agafonoff, 2006; Holy, 1984; Gabbay & Le May, 2004; Walford, 2020; Jones vd., 2016). Etnografik desen araştırmacının uzun bir süre araştırdığı konuyu doğal ortamında deneyimleyerek, araştırdığı kültürü bizzat bağlamıyla birlikte yaşayarak incelediği kültürün ortak davranış kodlarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmadır. Etnografik desen kültürleri ve kültür içinde insan davranışlarını incelemeyi amaçlar. Bir grup insanın yaşam biçimini resmetmek amacıyla kullanılan etnografik araştırmanın amacı, davranışların kültürel kodlarını ortaya çıkarmak ve sorgulamaktır.

Etnografik araştırmada düşünümsellik temasına odaklanılır. Burada düşünümsellik, araştırmacıların araştırdıkları sosyal dünyanın bir parçası olmaları durumudur. Etnografik araştırmalarda anahtar kavram kültürdür ve kültür, paylaşılan anlamlar bütünü veya bilişsel anlam haritasıdır. Bir insan topluluğunun sahip olduğu kültürel bilgi, onların anlam haritasına ilişkin bilgisidir (Glesne, 2012; Gabbay & Le May, 2004; Walford, 2020). İnsanların kültür içinde ortaya çıkan her tür edimlerini tanımlama yoluyla araştıran etnografik araştırma, insan davranışlarının ancak doğal ortamında anlaşılacağı varsayar. Etnografik araştırmaların bazıları grup içinde paylaşılan anlamlara odaklanırken, bazıları belli insanların belli ortamlarda nasıl davranması gerektiği üzerinde durur.

Etnografik araştırma belli bir kültüre ait ve onu paylaşan insanların kültürlerinin unsurlarını öğrenmek amacıyla ve katılımlı gözlem yoluyla gruptaki ilişki yapılarını, kültürel anlam kodlarını ve davranış örüntülerini anlamak amacıyla yapılır. Bu tür araştırmalar içinde yaşanan toplumdaki farklı alt grup ilişkilerini belirlemek ve anlamak amaçlanır (Robson, 2015; Johnson & Christensen, 2008; Mertens, 2014; Hanry & Agafonoff, 2006; Holy, 1984; Walford, 2020). Etnografik araştırma yürüten bir araştırmacı, araştırdığı kültür grubunun içinde belli bir süre yaşaması ve onların yaşam tecrübelerini, örf ve adetlerini yakından gözlemesi gerekir. Araştırılan toplumun dili, adetleri, değerleri, dinsel törenleri, yasaları incelemek derinliğine katılmalı gözlemi gerekli kılar.

Etnografik desen insan davranışlarının mekanik biçimde ortaya çıkmadığını, davranışların insanların belli bir kültürel çevrede zamana ve mekâna (bağlama) bağlı oluştuğunu, insanların yaşadıkları çevrede olup bitenlere farklı anlamlar yükleyerek ve kendisinin dışındaki faktörleri gözlemleyerek davranışta bulunduğunu ileri sürer. İnsanların olaylara ve olgulara yükledikleri anlamlara göre farklı biçimlerde davrandıkları, içinde buldukları durumları sürekli yeniden yorumlayarak anlamı yeniden ürettiği varsayılır (Hanry & Agafonoff, 2006; Gabbay & Le May, 2004; Walford, 2020). Etnografik araştırmada kültür, araştırmacıya, grup üyeleriyle doğrudan etkileşime girme, olayları deneyimleme suretiyle

araştırmacıya veri malzemesi sağlar. Etnografik araştırmaların en önemli yanı yaşamın doğal akışı içerisinde incelenmesidir.

Etnografik araştırma insan tutum ve davranışlarının durumlarına ve deneyimlere yükledikleri anlamlara dayandığını, davranışların bağlamdan bağımsız ve mekanik bir biçimde ortaya çıkmadığını, aksine insanların içinde buldukları durumları ve bağlamı sürekli yeniden yorumlayarak yenide inşa ettiklerini ileri sürer. Araştırmacı etnografik araştırmada doğrudan veya dolaylı (katılımcı) gözlemci olarak, incelediği kültürü ve onun öğelerini ve davranış kalıplarını anlamaya çalışır (Ellis vd., 2011; Punch, 2016; Hanry & Agafonoff, 2006; Gabbay & Le May, 2004; Walford, 2020; Jones vd., 2016). Etnografik araştırma deseninde belli bir kültür grubuna kendi yaşam tecrübeleri ile ilgili olarak derinlemesine bilgi toplamak amacıyla yorumsamacı bir bakış açısı tercih edilir. Bu yöntemle araştırmacı ortamın doğasına duyarlı yöntemleri kullanarak konuyu daha geniş bir perspektiften derinlemesine incelemeyi amaçlar.

2.4.1. Etnografik Araştırma Desenin Yapılacağı Durumlar

Etnografik araştırmalar kültürü keşfetmeye odaklı araştırmalardır; kültürün farklı yanlarının ortaya çıkarılmasında etnografik desenden yararlanır. Etnografik araştırma için önce yerleşik bir kültürel yapının analiz birimi olarak araştırılması gerekir (Walford, 2020; Hanry & Agafonoff, 2006; Gabbay & Le May, 2004; Walford, 2020). Etnografik araştırmalar bir topluluğun veya bir kültür grubunun törelerini, geleneklerini, inançlarını, davranışlarını, ölüm ve yas merasimlerini, bunları ortaya çıkaran unsurları birbiriyle bağlantılı olarak tanımlar ve betimler. Etnografik araştırma deseni “kültür analizi” deseni olduğu için bir toplumda ortak anlayışların ve kuralların neler olduğunu, bireylerin ve grupların davranışlarının arkasındaki asıl “neden”in ne olduğunu araştırmak için uygun bir desendir (Gabbay & e May, 2004; Ellis vd., 2011; Hanry & Agafonoff, 2006; Walford, 2020). Etnografi özellikle kültürel araştırmalarda kullanıldığı için aşağıda gösterilen ve günlük yaşama giren her konu kültürel kökleri itibariyle etnografik araştırmanın konusu olabilir:

- Toplumların kültürel yapılarından etkilenen ve belli bir kültüre bağlı olarak ortaya çıkan tutum ve davranış örüntülerinin incelenmesi,
- Toplumların kültür, kimlik ve yaşayış tarzlarının, sembolik etkileşimlerin sonucu ortaya çıkan tutum ve davranışların incelemek,
- Gündelik yaşam pratikleri içerisinde tekrar eden eylemler arasındaki ilişkilerin incelenmesi,
- Bir kültürün anlaşılmasının onun ancak bütüncül bir çalışma ile kavranabileceğinin düşünüldüğü durumlarda,
- Olay örüntü ve eylemlerin ortaya çıkarılması durumunda, belli bir kültürü veya alt kültür ilişkisini belirleyip buna göre hipotez üretmenin istenmesi durumunda,
- Kısa sürede ortaya çıkan ve kaybolan değil, uzun bir zamandan beri olagelen alışkanlıkların incelenmesi istendiğinde,
- Katılımcıların tutum, davranış, inanç, eylem, beden dili, tören, örf ve adetleriyle ilgili araştırma yapmanın istendiği durumlarda,
- Sosyal ve kültürel dünyanın doğal haliyle incelenmesinin istendiğinde, bir kültür grubu içinde insanların veya grupların neden öyle davrandıklarının, davranışlarının arkasındaki motivasyonun ne olduğunun merak edildiği durumlarda,

- Bir kültürün yapısını, o kültürü oluşturan inançların, değerlerin ve bunların ortaya çıkma biçimlerinin araştırılması istendiğinde,
- Farklı sivil toplum örgütlerinin ve insanların buralara katılma gerekçelerinin belirlenmesi ve insan kültür kökenli davranışlarına yönelik derin ve zengin çıkarımlar yapmak istendiği durumlarda,
- Derinlerde saklı kültürel inançların ve kodların açığa çıkarılması istendiğinde ve kültürel olguların yorumlanmasına gerek duyulduğu durumlarda,
- Bireyin davranışlarını belli bir bağlama bağlı olarak incelenmesinin istendiği durumda etnografik desenden yararlanılabilir.

Etnografya araştırmalarının temel özelliği, kültürel yorumlama biçimlerine ve kültürel bağlama olan duyarlılığıdır. Burada temel amaç gündelik yaşam pratikleri içerisinde insan davranışlarının kültürel temellerini geleneksel bağlam içerisinde anlamaktır. Bu tür araştırmalarda önemli olan sosyal yaşam sürecini katılımcıların bakış açısıyla ortaya koyabilmektir. Araştırmacının katılımcıların bakış açılarına ve tutum ve davranışlarının ortaya çıktığı bağlama karşı duyarlı olması gerekir.

SONUÇ

Nitel araştırma yöntemi gene olarak; örnek olay, gömülü kuram, fenomenolojik araştırma ve etnografik araştırma gibi farklı nitel desenleri üzerinden yapılır. Yorumsamacılık, eleştirel kuram ve post yapısalcılık gibi farklı paradigmalara/kuramsal çerçeveler üzerinden yürütülen bu desenler, bireyin özne yaşantı ve deneyimlerinden, toplum ve kültürle birlikte dil ve iletişimden beslenir (Marshall & Rossman, 2006). Bunların tümünün ortak varsayımı, insanların yaşantı ve deneyimlerine ilişkin bir anlama edimini anlamak için bütün bu tecrübelerin bir bağlamla birlikte incelenmesi gerekliliğidir. Nitel araştırmaların bilimselliğine ilişkin çeşitli tartışmalar bulunsa da hatta nitel araştırmaların aslında nicel sınıflandırma analizinden başka bir şey olmadığı söylene de nitel araştırmalar yalnızca niceliksel araçların geliştirilmesinde bir öncül değil müstakil bir araştırma yöntemidir.

Nitel araştırmalarda araştırma deseninin belirlenmesinin temel ölçüt, araştırma sorusu, problemi ve araştırmanın temel amacıdır. Araştırma sorusuna ve araştırmanın temel amacına bakarak nitel araştırma deseninin hangi desen olarak kurgulanacağına karar verilir. Nitel araştırmaların yorumsamacı ve yeniden inşacı mantığına göre nicel araştırmalarda olduğu gibi çalışma evreninin temsil gücüne bağlı istatistiksel veri analizi yerine insanların gündelik yaşam pratiklerinde olaylara nasıl “anlam” verdikleri üzerinde derinlemesine analizler yapılır (Tutar & Erdem, 2020). Nitel araştırmalar olay ve olgulara ilişkin katılımcıların “öznel bakış açılarını” keşfetmeyi amaçlar.

Nitel araştırmalarda genelleme öncelikli amaç değildir ve nitel ölçme yöntemlerinin kullanıldığı kavram ve kuram oluşturma amacıyla sınırlı bir örneklem üzerinde çalışılır (Storey, 2007; Goldman & Du Mont, 2001). Nitel araştırmalarda “nicel” araştırmalarda olduğu gibi insanın tutum ve davranışlarını sayılarla açıklamak kolay değildir; nicel veri toplama sürecinde yapılan ölçümler kaç kişinin tutumunu nasıl ifade ettiğini gösterir ama, söz konusu ölçümler tutumla davranış arasında korelasyonu tam olarak yansıtmadığı gibi, belli bir şekilde davrandığını söyleyen kişinin “niçin?” öyle davrandıkları hakkında bilgi vermez.. İnsan ve grup davranışlarının “nasıl”ını ve “niçin”ini anlamak için nitel araştırmalara

ihtiyaç duyulur. Nitel araştırmada keşfedilecek nesnel bir gerçeklik değil, birden fazla gerçekliğin olduğu bilinciyle hareket edilir. Nitel araştırmada esas olan analiz nesnesinin sosyal bağlamla birlikte değerlendirilmesidir.

Nicel araştırmalarda gerçekliğin ancak insan bilincinin dolayımından geçmesiyle anlaşılabileceği ileri sürülür. Gerçekliğin keşfedilen değil, inşa edilen ve araştırmacının kendi öznel perspektifinden üretildiği kabul edilir. Nicel yöntemin araştırmacıyı ikinci plana itip, katılımcıların görüşlerine önem ve öncelik vermesi araştırmacıyı, araştırmacı merkezli bir nitel yönteme yöneltmektedir. Evrenin temsil gücüne bağlı istatistiksel veri analizine dayalı olarak yürütülen nicel araştırmaların aksine nitel araştırmada araştırmacının olaylara hangi anlamları yüklediği ve olayları nasıl nitelendirdiği önem kazanır. Bir araştırmacının nitel araştırma desen tercihinde isabetli davranması nitel araştırma yönteminin epistemolojik ve felsefik arka plan bilgisine ve nitel desenlerin söz konusu felsefik ve kuramsal yapıların hangi alanıyla ilişkili olduğuna bağlıdır. Bunun için nitel araştırmalarda herhangi bir araştırma deseninin insan ve insana dair özel ve özgül konular olduğunu bilmek gerekir. İncelenen fenomeni analiz birimi veya katılımcı düzeyinde hikyesi olan bir insan her zaman özgül deneyimleri olan biri insan veya durumdur.

Nicel araştırmaların araştırma konuları veya analiz birimleri bağlama bağlı ve tekrarlanabilir nitelikteki olaylar değildir. Bir kez yaşanmıştır ve belli bir insanın ve durumun özel arşivini oluşturur. İnsan, davranışları ve bu davranışları etkileyen süreçler sayısal verilerle analiz edilemez. Nitel araştırmalarda araştırmanın amacına veya problemine göre geliştirilen araştırma soruları ile kuram oluştırmaya veya kuramın geliştirilmesine çaba gösterilir. Nicel araştırmanın mantığında keşfetmek varken, nitel araştırmada yeniden oluşturulmuş mantık esas alınır (Neuman, 2012; Storey, 2007; Merriam, (2015). Nitel araştırmada toplumsal olgu parçalara ayrılmadan, bütüncül olarak ve belli bir sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda incelendiği için nitel araştırma deseni tercihini de araştırılmak istenen olay, olgu ve özgül durumlar belirler. Söz konusu deneyimlerin yukarıdaki listeler hainde verilen durumların hangisinin kapsamında olduğunun tespiti nitel araştırmacının bu alandaki yetkinliğine bağlıdır. Nitel araştırmaların teme amacı nicelde olduğu gibi tikelde tümeli aramak olmadığı için özel, özgün ve sıradışı deneyimlerin keşfedilmesi ve içeriğinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Burada önemli olan nitel araştırmacının sosyal olayları kendi zihinsel dolayımından nasıl geçirdiği yani anlama ve anlamlandırmasıdır.

KAYNAKÇA

- Barnham, C. (2015). Quantitative and Qualitative Research: Perceptual Foundations. *International Journal of Market Research*, 57(6), 837-854. <https://doi.org/10.2501/IJMR-2015-070>
- Bogdan, R. & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. (2th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Carr, L. T. (1994). The strengths and Weaknesses of Quantitative and Qualitative Research: What Method for Nursing? *Journal of Advanced Nursing*, 20(4), 716-721. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1994.20040716.x>
- Castellan, C. M. (2010). Quantitative and Qualitative Research: A View for Clarity. *International Journal of Education*, 2(2), 1. <https://doi.org/10.5296/ije.v2i2.446>
- Charmaz, K. (2011). *Grounded Theory Methods in Social Justice Research*. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.), *Handbook of Qualitative Research*. (4th ed., pp. 359-380). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. (3th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. (2nd ed.). California: Sage.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches). M. Butun & S. B. Demir (Edt.). Ankara: Siyasal.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2017). *Qualitative Inquiry And Research Design: Choosing Among Five Approaches*. (4th ed). Los Angeles: Sage.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative Research*. (4th ed.). Boston: Pearson Education Inc.
- Ellis, C., Adams, T. E. & Bochner. A. P. (2011). *Autoethnography: An Overview*. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 12(1), 273-290.
- Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram, Kitle İletişim Kuram Ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. (3.baskı). Ankara: ERK Yayıncılık.
- Evans, G. (2013). A Novice Researcher's First Walk Through The Maze Of Grounded Theory: Rationalization for Classical Grounded Theory. *The Grounded Theory Review*, 12(1), 37-55.
- Flick, U. (2018). *An Introduction to Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gabbay, J. & Le May, A. (2004). Evidence-Based Guidelines or Collectively Constructed "Mindlines?" Ethnographic study of knowledge management in primary care. *BMJ*, 329(7473), 1013-1018. <https://doi.org/10.1136/bmj.329.7473.1013>
- Gelo, O., Braakmann, D. & Benetka, G. (2008). Quantitative and Qualitative Research: Beyond the Debate. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 42, 266-290. <https://doi.org/10.1007/s12124-008-9078-3>
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (2017). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203793206>
- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ali Ersoy & Pelin Yalçınoğlu (çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goldman, J. & Du Mont, J. (2001). Moving Forward in Batterer Program Evaluation: Posing a Qualitative, Woman-Centered Approach. *Evaluation and Program Planning*, 24(3), 297-305. [https://doi.org/10.1016/S0149-7189\(01\)00020-9](https://doi.org/10.1016/S0149-7189(01)00020-9)
- Habermas, J. (1997). *Bilgi ve İnsansal İlgiler*, C. Kanat (çev.). İstanbul: Küyerel Yayınları.
- Hall, C. S., Lindzey, G. (1985). *Introduction to Theories of Personality*. New York: John Wiley and Sons.
- Hammersley, M. (2012). *Qualitative Causal Analysis: Grounded Theorizing and the Qualitative Survey*. B. Cooper, J. Glaesser, R. Gomm, M. Hammersley (Eds.), *Challenging the Qualitative-Quantitative Divide*. Explorations in Case-Focused Causal Analysis, 72-95.
- Hanry, P. & Agafonoff, N. (2006). Adapting Ethnographic Research Methods to Ad Hoc Commercial Market Research.

- Qualitative Market Research: An International Journal*, 9(2), 115-125. <https://doi.org/10.1108/13522750610658766>
- Hodkinson, P. (2008). *Grounded Theory and Inductive Research*. In Gilbert N. & Stoneman, P. (Eds), *Researching Social Life*, (pp. 97-117). London: Sage.
- Holy, L. (1984). *Theory, Methodology, and The Research Process*. In R. F. Ellen (Ed.), *Ethnographic Research: A Guide to General Conduct*, (pp. 13-34). London: Academic Press.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2008). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. New York: Sage.
- Jones, M. & Alony, I. (2011). Guiding the Use of Grounded Theory in Doctoral Studies - An Example From The Australian Film Industry. *International Journal of Doctoral Studies*, 6, 95-114. <https://doi.org/10.28945/1429>
- Jones, S.H., Adams, T. E. & Ellis, C. (2016). *Handbook of Autoethnography*. Walnut Grove, CA: Left Coast Press.
- Lawrence N. W. (2007). *Basics of Social Research Qualitative and Quantitative Approaches*, USA: Pearson Education.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2006). *Designing a Qualitative Research*. (4th ed). Newbury Park, CA: Sage.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Selahattin Turan (çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mertens, D. M. (2014). *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity with Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. New York: Sage.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods*. London: Sage.
- Myers, M. D. (2009). *Qualitative Research in Business and Management*. London: Sage.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt.* (5. baskı). İstanbul: Yayın Odası.
- Newman, I. & Hitchcock, J. H. (2011). Underlying Agreements Between Quantitative and Qualitative Research: The Short and Tall of It All. *Human Resource Development Review*, 10(4), 381-398. <https://doi.org/10.1177/1534484311413867>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Pham, L. T. M. (2018). *Qualitative Approach to Research, a Review of Advantages and Disadvantages of Three Paradigms: Positivism, Interpretivism, and Critical Inquiry*. (Master), University of Adelaide, Adelaide, Australia.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ritchie, J., Lewis, J., Nicholls, C. M., & Ormston, R. (2013). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students And Researchers*. (2nd ed). Los Angeles: Sage.
- Roberts, C. W. (2020). *Text Analysis for the Social Sciences: Methods for Drawing Statistical Inferences from Texts and Transcripts*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003064060>
- Robson, C. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Gerçek Dünya Araştırması*. Ş. Çınkır & N. Demirkasımoğlu (çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Shields, L. & Twycross, A. (2003). The Difference Between Quantitative and Qualitative Research: This Paper is One of a Series of Short Papers on Aspects of Research by Linda Shields and Alison Twycross. *Paediatric Nursing*, 15(9), 24-25. <https://doi.org/10.7748/paed.15.9.24.s25>
- Storey, L. (2007). *Doing Interpretative Phenomenological Analysis*. In E. Lyons & A. Coyle (Eds.). *Analysing Qualitative Data in Psychology*. (pp. 51-64). Los Angeles: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446207536.d11>
- Tutar, H. & Erdem, A. T. (2022). *Örnekleriyle Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Spss Uygulamaları*. (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Van Manen, M. (2014). *Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Wagner, C., Kawulich, B. & Garner, M. (2012). *Doing Social Research: A Global Context*. London: McGraw-Hill Higher

Education.

- Walford, G. (2020). Ethnography is Not Qualitative. *Ethnography and Education*, 15(1), 122-135. <https://doi.org/10.1080/17457823.2018.1540308>
- Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. (3rd ed). England: McGraw-hill Education.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12. Bsk). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K. (2013). Comparison of Quantitative and Qualitative Research Traditions: Epistemological, Theoretical, and Methodological Differences. *European Journal of Education*, 48(2), 311-325. <https://doi.org/10.1111/ejed.12014>
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Methods: Design and Methods*. (5th ed). Thousand Oaks: Sage.